

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Az átdolgozás szintjét el nem érő inspiráció színpadi lézerprodukció esetén

Ügyszám: SZJSZT 31/2005

Az ügyvédi iroda által feltett kérdések:

- 1.) Állapítsa meg a Testület, hogy a W. Kft. produkciója – amely természetes személyek alkotása – egyéni, eredeti jellegű alkotás-e, és mint ilyen szerzői jogi védelem alatt áll-e.
- 2.) Amennyiben szerzői jogi alkotás, akkor kérjük annak megállapítását is, hogy a produkció mely eleme vagy elemei alapján áll fenn a szerzői jogvédelem, azaz a lézerfény effektek önmagában, az ahhoz írt számítógépi program, a tánc vagy valamennyi elem együtthatásában.
- 3.) Amennyiben a szerzői jog által védett produkcióról van szó és a francia T. D. produkciója is a szerzői jogvédelem tárgya, akkor állapítsa meg a Testület a két produkció összehasonlításával, hogy a W. Kft. lézerprodukciója tekinthető-e a francia produkció átdolgozásának.
- 4.) Amennyiben a T. Testület a két produkció között talál közös elemeket, az eléri-e azt a szintet, amely felhasználási engedély kérés hiányában szerzői jogsértést valósít meg?
- 5.) Mind a korábban született francia, mind a W. Kft. produkciójában szerepel egy technikai látvány újdonság, miszerint a színpadi közreműködő a lézerfényt kiemeli a színpadból. Ennek működési elve az, hogy a színpad alatt lévő lézerberendezés fényét az operátor lekapcsolja, és ezzel egyidőben a színpadi közreműködő kezében lévő lézer fényét bekapcsolja, amivel a művész a megadott koreográfia vagy zenére történő improvizáció alapján játszik. A kézben lévő lézer fénye mindkét irányban külön-külön kapcsolható. A W. Kft. produkciója annyiban néz ki másképpen, hogy máshol lép ki a fény a színpadból és jóval nagyobb, de bizonyos távolságról már nem észrevehető ez a különbség. Egyébként, a lézerfény kétirányú kilépése már a Star Wars filmekben látható volt, amelyet a filmben trükk-felvételként oldottak meg, hiszen a tudomány mai állása szerint nem megvalósítható, hogy a lézer fénykard a filmben csak pár méter hosszú, a valóságban pedig a lézer fénye a végtelenbe megy.

Az eljáró tanács válasza a feltett kérdésekre.

Ad. 1-2. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 1. § (2) első mondata szerint szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Az 1. § (3) szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

A szerzői jogi védelem a W. Kft. produkciója tekintetében fennáll. Ebben az esetben az 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) 5. § szerinti közös műről beszélünk: zenei hangfelvételekre

koreografált, szoftvermű segítségével megvalósított „fényjátékkal” együtt létrehozott táncművészeti alkotásról.

Azért van szó **közös műről**, mivel az egyes alkotás-részeket nem egyszerűen egymás mellé helyezték, hanem a művek alkotása *„együtt, egy időben, egymásra tekintettel történt”* (A szerzői jogi törvény magyarázata, szerk.: Gyertyánfy Péter, KJK-Kerszöv Budapest, 2000, 46.p.).

- Amikor az átdolgozott zeneművekhez koreográfiát készítettek, és a koreográfiával szoros összhangban megalkották a fényjátékot, e két alkotási fázis tekintetében **„szerzőtársas” közös művet** hoztak létre. Az eljáró tanács véleménye szerint ugyanis a koreográfia és a „fényjáték”, mint a közös mű részei teljességgel egymásrautaltak, nem használhatók fel önállóan [Szjt. 5. § (1)].
- A produkció céljára létrehozott „zenei mix” és a „fényjáték-koreográfia”, mint a közös mű részei viszont – bár alkotásuk egymásra való tekintettel történt – önállóan felhasználhatók, így ezek egymáshoz való viszonyukban **összekapcsolt műnek** tekinthetők [Szjt. 5. § (2)]

Az iratokból kitűnően a „fényjátékot” működtető szoftver alkotása során a szoftver szerzője a többi alkotóval szorosan együttműködött, ezért a szoftver is a produkció, mint összekapcsolt mű részét képezi.

Az összekapcsolt mű alkotás-részei a következők:

1.1. A zene- és a szoftver művek. E művek léte, felhasználása az ügyben evidens, a megkeresésben foglalt kérdések nem vonatkoznak e műtípusokra. A szerzői jogi védelem ezek tekintetében természetesen fennáll.

1.2. A táncművészeti alkotás. Táncművészeti alkotás alatt a test mozgásával, játékaival létrehozott egyéni-eredeti művészeti alkotást értünk. Az alkotás akár írásban (vagy más módon) rögzített, akár rögzítetlen formában létező (betanult) koreográfia.

Itt jegyezzük meg, hogy a magyar produkció esetén közismert, korábban létező zeneműveket használtak fel a koreográfia készítése során. Itt a zeneművek összeválogatása, egymás mellé rendezése, „remixelése” történt a közös alkotás folyamatában, a zenék megalkotása már korábban megtörtént. Ez a megkeresésben feltett kérdésekre adott szakértői véleményt lényegesen nem érinti; mindenesetre hangsúlyozzuk – mint azt az SzJSzT-20/01. sz. ügy esetén a vélemény megerősítette –, hogy a „remix” elkészítése általában átdolgozást valósít meg, ami csak az eredeti zeneművek szerzőitől (és adott esetben a felhasznált hangfelvételek előadóművészeitől, előállítóitól) származó engedélyek birtokában végezhető jogszerűen. Ráadásul a koreográfia elkészítése során szintén egy „eredeti műből származó más mű jön létre”, ami ismét az Szjt. 29. § szerinti átdolgozást jelent, így az eredeti zeneművek szerzőitől e tekintetben is megfelelő engedélyeket kellett szerezni.

1.3. A „fényjáték” esetén különböző színű és „textúrájú” fények, fényhatások, különböző méretű és alakú fénynyalábok segítségével hoznak létre vizuális képzőművészeti alkotást. (A konkrét esetben nem a színek, hanem a lézerfény sajátos viselkedése képezi a fényjáték alapját.)

Amikor az Sztj. 1. §-ának (2) bekezdésében példálózóan felsorolja a műtípusokat, nem szól önálló típusként a „fényjátékról”, amely kifejezést az eljáró tanács jelen ügyben használ. Ezzel kapcsolatban az eljáró tanács a következőket jegyzi meg:

- egyrészt az Sztj. nem kíván minden műtípust felsorolni; az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása szerzői jogi védelem alá tartozik, „függetlenül attól, hogy a törvény megnevezi-e”. [Sztj. 1. § (2)]
- másrészt az Sztj. egyes műtípusai sem mindig választhatók el egymástól egyértelműen; erre éppen amiatt nincs is szükség, mert a jogi védelem minden irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotást egyaránt megillet.

Maga a „fényjáték” egyébként nem előzmények nélküli művészeti ág. „*A fényjáték, mint önállósodó művészi kifejezési forma, a XX. század legelején még többnyire a zenei hangzatokhoz kapcsolódik. A tízes években több színorgona is születik: elsődlegesen orosz mesterek alkotásai. Az egyik legkorábbi nem is képzőművész, hanem zeneszerző: Alekszandr Szkrjabin műve. Szkrjabin Tastiera per Luce elnevezésű színorgonája segítségével a zenei hatást színes fényvetítéssel kapcsolja össze. Honfitársa, Vlagyimir Baranoff-Rossiné 1909-től kísérletezik hasonló feladatokkal, egészen addig, míg 1916-ra olyannyira sikerül tökéletesítenie az általa konstruált fény-orgona szerkezetét, hogy különböző országokban 'fénykoncert'-eket ad elő. Hasonló utakat jár be a cseh Zdenek Pešanek is, akinek egész életműve a kinetizmus és a fényhatások összekapcsolására épül fel: a kinetikus fényplasztika, a színezongora, a kinetikus szökőkút és végül a neon-világítás egyaránt foglalkoztatják. Ugyanebben az időszakban: 1930-ban alkotja meg Moholy-Nagy László, Sebők István magyar mérnök segítségével a Fény-tér-modulator-t (Lichtrequisit-et), vagy Light-prop-ot. Ez az egyik első olyan mű, amely kizárólag fényjátékot teremt, zene nélkül. A szerkezet az elektromosság hatására kezd el forogni, és a kívülről rávetülő színes lámpák sugarait megtörve hozza létre a színes fényjátékot, amely rendszerint egy közeli vászonra vagy falra vetül. A látvány tehát kettős: maga a rendkívül esztétikus, csillogó, forgó szerkezet, és az általa kivetített színfoltok. Moholy-Nagy 1930-as Lightprop-ja számos későbbi törekvésnek (így például az ugyancsak magyar Nicolas Schöffer luminodinamizmusának) lett kiinduló pontja, forrása.”* (Passuth Krisztina: Energetikus tér – fényinstalláció 2004, <http://www.btmfk.iif.hu/ennerg.html>, hozzáférés ideje: 2006. január 30.)

„Fényjáték” esetén a megjelenítéshez felhasznált műszaki eszközök (ahogyan a megbízó fogalmaz: a „technikai háttér”) elengedhetetlen részét képezik az alkotásnak. Természetesen ezen eszközökhöz kifejlesztett új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmányok számára elérhető lehet a szabadalmi védelem. Az ilyen oltalom léte vagy nemléte azonban semmilyen kapcsolatban nincs ezen eszköz segítségével létrehozott fényjáték szerzői jogával. (A konkrét ügyben szakértői hatáskörünk hiányában nem vizsgálhattuk azt, hogy a későbbi produkcióban használt eszközök előállítása, forgalomba hozása során esetleg megsértették-e a korábbi produkcióban használt eszközök tekintetében esetleg fennálló szabadalmi oltalmat.)

A produkció szerzői:

- zeneszerzők és a különböző zeneművek összeállítását, átdolgozását végző személy;
- koreográfus és a „fényjáték” alkotója [ők a szoros együttalkotás és a két alkotás-rész elválaszthatatlansága miatt egymás szerzőtársainak tekinthetők az Sztj. 5. § (1) bekezdése alapján];

(Egy-egy alkotási pozícióban természetesen több személy is állhat, illetve egy személy több

alkotási pozíciót is elfoglalhat. Ez a megkeresésből nem derül ki, de a feltett kérdések szakértői megválaszolását nem is érinti.)

A megkeresés alapján a produkciót egy szoftver segítségével jelenítik meg; természetesen a szoftver alkotóját az általános szabályok szerint a szerzői jogi védelem megilleti.

A produkció előadóművésze: a táncos, aki a táncművészeti alkotást szomszédos jogi védelem alatt álló előadóművészi teljesítménnyel jeleníti meg. A táncos az Szjt. 73-75. § szerinti előadóművésznek minősül. Annak ellenére, hogy a magyar szerzői jogi törvény nem tartalmaz „előadóművész”-fogalmat, a táncos előadóművészi mivolta – a vonatkozó nemzetközi egyezmények nyomán – egyértelműen megállapítható. A Római Egyezmény [kihirdette: 1998. évi XLIV. tv.; ld. 3. cikk a) pont] és a Szellemi Tulajdon Világszervezetének Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Egyezménye [kihirdette: 2004. évi XLIX. tv.; ld. 2. cikk a) pont] vonatkozó fogalma ugyanis a magyar jog fogalmainak meghatározásához alapul vehető, a következők miatt:

- ezen egyezmények olyan jogokat nyújtanak a többi részes állam egyezményben meghatározott előadóművészei javára, amelyeket az érintett külföldi előadóművészek Magyarországon is közvetlenül érvényesíthetnek; ha a magyar jogalkotó az egyezményekbe foglaltaknál szűkebb előadóművész-fogalmat alkalmazna, azzal a magyar előadókat hátrányosabban kezelné a külföldiekénél.
- az egyezmények meglehetősen pontosan írják körül az előadóművészi fogalmat.

Ad. 3-4. A nem-szakértő szemlélő számára is egyértelmű, hogy a két produkció egymás ismerete nélkül nem jöhetett volna létre. Azt, hogy a francia produkció időben előbb született, és hogy a magyar produkciót ennek ismeretében készítették el, az utóbbi készítője, megrendelője, a Szerzői Jogi Szakértő Testületet megbízó W. Kft. is kifejezetten elismeri. („*A fejlesztés ötletadója a *Leserist* negyedéves szaklap címlapján látható fotó, amely T. D. francia lézerprodukciója.*”)

A két produkció közötti azonosságok különösen a következők:

- a földből előtörő és a kézi eszközzel szolgáltatott lézersugarak együttes alkalmazása,
- a sugarak által keltett látvány
- a sugarakkal végzett alapvető játék-elemek, pl.:
 - a sugár megtörése;
 - a sugár visszanyomása a földbe;
 - y forma;
 - kardként való használat;
 - egy fénycsóvából fal „formálása”;
 - a fal forгатása;
 - a szereplő fényfállal való körbezárása;
- a szereplő ruháján a produkció végén megjelenő, villódzó fényjelenség.

Az SzJSzT-21/05. számú szakvéleménye az alkotás alapelemeinek szerzői jogi megítéléséről a következőket állapította meg: „Az Szjt. 1.§ (6) bekezdése szerint: *’Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek’*. E rendelkezés szerint a szerzői jog nem terjedhet ki az alkotó tevékenység közkinccset képező alapvető alapelemeire, amelyre minden, adott műtípusban alkotó szerző építi művét. (...) A szerzői alkotó tevékenység egyrészt ezen ’építőelemek’

összeválogatásában, másrészt pedig ezek egységes, egyéni-eredeti kifejtésében áll.” A védelem tehát nem az „eszközt”, hanem az annak segítségével létrehozott „kompozíciót” illeti meg.

A táncművészeti alkotások esetén ilyen alapvető „építőelemek” a lépések, mozdulatok, a taglejtés, valami a különböző eszközök (pl. bot, kalap, szalag, stb.) kezelésének alapvető mozdulatai. Ha valaki ilyen új elemet hoz létre (pl. a szóbanforgó esetben: egyidőben kikapcsolódik a földből irányuló lézersugár, és ugyanekkor a megfelelően ügyes táncos kezében bekapcsolódik egy másik lézersugár), azt a szerzői jog nem fogja védeni, hiszen ez minden hasonló alkotás alapvető elemévé válhat. Más szóval: nem egy-egy ilyen mozgás, megoldási elem képezi önmagában a művészeti alkotást, hanem az ilyen mozgásokat, lépéseket, taglejtést megkomponált sorrendben felhasználó, egyéni-eredeti gondolat kifejezés.

Ezért aztán szakértői véleményünk szerint **a szóban forgó ügyben nem valósult meg olyan átvétel (átdolgozás), amelyhez az eredeti szerzői jogosult engedélye szükséges lett volna.** (Nem tartozik a testület véleményezési hatáskörébe annak megállapítása, hogy egyébként az ötletek, elképzelések ilyen mérvű átültetése esetén a szakmai etika nem indokolná-e az eredeti produkció „inspiráló” mivoltának feltüntetését, pl. a következő módon: „T. D. *'Laserman Experience'* c. lézerprodukciója nyomán.”)

A konkrét ügyben azonos műfajú, azonos formátumú produkciókról van szó, de a korábbi francia alkotás egyéni-eredeti kifejtését nem vették át. A W. Kft. produkciója minden alkotás-rész (zene, koreográfia-„fényjáték”) tekintetében új, egyéni-eredeti művet jelent. A két előadóművészi teljesítmény is önálló, egymástól függetlenül szomszédos jogi védelemben részesülő előadás.

Ad. 5. A kiegészítő kérdés nem vet fel új problémakört, így a 3-4.) ponthoz írt válasz irányadó. Az a megoldás, hogy „*a színpad alatt lévő lézerberendezés fényét az operátor lekapcsolja, és ezzel egyidőben a színpadi közreműködő kezében lévő lézer fényét bekapcsolja*”, önmagában nem tekinthető művészeti alkotásnak, hanem csak olyan művészeti „építőelem”, amely saját, eredeti koreográfia alkalmazásával későbbi hasonló „fényjátékokban” (akár a jelenlegi jogvitában érintett mindkét fél számára új piaci versenytárs által készített produkciókban is!) szabadon felhasználható.

Budapest, 2006. január 30.

Dr. Tomori Pál
a tanács elnöke

Dr. Tóth Péter Benjámín
a tanács előadó tagja

Bozsik Yvette
tanács szavazó tagja

Dedinszki Csaba
tanács szavazó tagja

Victor Máté
tanács szavazó tagja